

EBÛBEKİR AÇA

(İstanbul, 1685/1690 – İstanbul, 1759)

Mehmet GÜNTEKİN

1963'de Bafra'da doğdu. Müzik çalışmalarına Bafra Musiki Cemiyeti'nde başladı. Üniversite Korosu'nda Süheyla Altmışdört ve Fatih Salgarın öğrencisi olarak yetişti. 1986'da Kültür Bakanlığı Devlet Korosu'na girdi. Çeşitli ansiklopedi, dergi ve gazetelerde 200 kadar araştırma yazısı yayınladı. Bir özel TV kanalındaki programıyla Türkiye Yazarlar Birliği'nin "1998 Yıl Tv-Müzik Programı Ödülüne" lâyık görüldü. Kurucusu bulunduğu İstanbul Fasil Topluluğu, İstanbul Tasavvuf Musikisi Topluluğu ve kadrosunda yer aldığı Necdet Yaşar Ensemble ile bazı Avrupa ve Afrika ülkeleriyle yurt içindeki çeşitli festivallerde konserler verdi. Değişik tarihlerde 20 kadar CD ve kasete yapımının yönetmenliğinde bulundu. Geçen yıllar içerisinde çeşili başın, kültür ve sanat kuruluşlarında editörlük, yazarlık ve proje yönetmenliğini görevlerini üstlendi. Başta, Şerif Muhiddin Targan ve Bekir Sıtkı Sezgin adlı belgeseller olmak üzere çok sayıda CD-Kitap yayını ve yayınlama aşamasında çalışmaları bulunmaktadır. Tarihçi-müzikolog Murat Bardakçı ile müzik tarihi, repertuar ve ortak yayın çalışmalarında bulunan ve halen Hürriyet Tarih yazarları arasında bulunan Güntekin evli ve bir çocuk babasıdır.

Klâsik Türk musikisinin en önde gelen bestekârlarından biri, musiki hocası ve şair. Eyüpsultan semtinde doğduğu için 'Eyüplü' anlamına gelen "Eyyûbî" lâkabıyla anıldı. Musiki kabiliyeti keşfedilerek genç yaşta alındığı Enderûn-ı Hümayûn'da yetiştirildi. Osmanlı sarayında "kiler ağaları" arasına katıldı ve Saray'da önemli bir rütbe olan "çavuş"luğa kadar yükseldi.

Ebûbekir Ağa, Türk musikisi tarihinin en parlak dönemlerinden biri olarak kabul edilen Lâle Devri'nde yüksek düzeyde bir bestekâr ve hânende olarak ün kazandı. Öğrenci olarak girdiği Enderûn'da sonradan hocalığa kadar yükselip, padişahlar huzurunda düzenlenen fasılları yöneten usta bir musikici oldu. Hükümdarlık dönemlerini yaşadığı sekiz padişaktan, IV. Mehmed, II. Süleyman, II. Ahmed, II. Mustafa, III. Ahmed, I. Mahmud, III. Osman ve III. Mustafa'dan; özellikle de Sultan III. Ahmed ve Sultan I. Mahmud'dan büyük ölçüde takdir, himaye ve teşvik gördü.

Musiki üzerine iki kitap yazmış olan Ebûbekir Ağa, şiirle de uğraştı. Bazı şiirlerini Abdülhalim Ağa ve Vardakosta Ahmed Ağa gibi yaşadıkları dönemin en büyükleri arasında anılan bestekârlar besteledi. Kendine ait olanlarla birlikte başkaları tarafından bestelenmiş olan çok sayıdaki eserin güftesini topladığı ve 1739 (hicrî 1152) tarihli güfte mecmuası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde ve 360 numarada kayıtlıdır. Çeşitli güfte mecmualarında kayıtlı bulunan beş yüze yakın eserinin büyük çoğunluğu ve Şeyhülislâm Es'ad Efendi'nin övgüyle söz ettiği "Edvâr"ı, günümüze ulaşamamıştır. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi 336 numarada kayıtlı olan ve 1795-1796 (hicrî 1210) tarihli fasıl mecmuasında kayıtlı olan ve her biri Türk musikisinin kudretli bestekârları arasında bulunan Kara İsmail Ağa, İbrahim Çavuş, Ahmed Çavuş, li Paşa ve Tab'î Mustafa Efendi ile ortaklaşa besteledikleri Bûselikaşîrân makamındaki "Kâr-ı Müşterek", en önemli eserlerinden biri olduğu halde unutulmuştur. Kaybolan eserleri arasında, çağının en büyük şairi sayılan Nedîm'in şiirlerinden besteledikleri de bulunmaktadır.

Günümüze ulaşabilen elli kadar eseri, Ebûbekir Ağa'nın, klâsik Türk musikisinin en büyük bestekârları arasında sayılmasına yetmiştir. Ebûbekir Ağa'nın bir bestekâr olarak üzerinde durulması gereken en önemli özelliği şudur: Klâsik bestekârlar arasından, dinî nitelikli

(yani cami musikisine veya tekke musikisine ait) hiçbir eser bırakmamış olmak gibi ilgi çekici bir farklılıkla ayrılmaktadır. Yalnızca Kâr, Beste, Ağırsemaî ve Yürüksemaî formlarında, yani tamamen klâsik beste şekillerinde eser vermiştir. Ebûbekir Ağa'nın eserlerinde, Lâle Devri'nin neşeli ve coşkulu hayatını bire bir yansıtan canlı, şen, şakrak, şuh ve yer yer müstehzi bir üslup göze çarpmaktadır.

Eserlerinin makam, form ve usüllerine göre tasnifi şu şekildedir:

Kullandığı makamlar (en çok kullandıklarından itibaren):

- Evc (6 kere)
- Mâhur, Yegâh, Nühüft ve Hüseyinî (4'er kere)
- Kûçek ve Sabâ (3'er kere)
- Uşşak, Besteisfahan ve Gerdâniye (2'şer kere)
- Hüzam, Mâye, Müstear, Segâh, Şehnaz ve Hicaz (1'er kere)

Kullandığı formlar (en çok kullandıklarından itibaren):

- Yürüksemaî (15 kere)
- Beste (13 kere)
- Kâr (1 kere)
- Ağırsemaî (1 kere)

Kullandığı usüller (en çok kullandıklarından itibaren):

- Yürüksemaî (15 kere)
- Aksaksemaî (9 kere)
- Zencîr (4 kere)
- Darbeyn, Senginsemaî, Muhammes ve Remel (2'şer kere)
- Sakîl, Hafif, Ağırçenber ve Çenber (1'er kere)

Resim 1; Ebubekir ağa

BİBLİYOĞRAFYA

- Enderûnlu Ahmed Refî', Tezkire, 1719, İst. Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, no: 1479;
- Ebûbekir Ağa, Mecmû'a (Kendi elyazması), 1739, İ.Ü. Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar/60;
- Lâedri, Mecmû'a, 1795, İ.Ü. Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar/336;
- Sâdeddin Nüzhet Ergun, Türk Musikisi Antolojisi, c. I, s. 122, İst., 1942-1943;
- Dr. Subhi Ezgi, Nazari ve Ameli Türk Musikisi, c. I, s. 67, 236; c. II, s. 116, 124, 145, 157, 188; c. III, s. 204, 209; c. IV, s. 100;
- İhsan Hisarlı, "Bestekârlarımızın Mezarlarına Dair Bir Tedkik", Musiki Mecmuası, 74. Sayı, Nisan 1954;
- Rıfık Melül Meriç, İstanbul Ansiklopedisi, c. IX, s. 4.849, İst., 1959; Bâki Süihâ Ediboğlu, Ünlü Türk Bestekârları, s. 107, İst., 1962;
- Yılmaz Öztuna, Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi, c. I, s. 241, Ank., 1990; M. Nazmi Özalp, Türk Musikisi Tarihi, c. I, s. 181 Ank., 1989;
- Sadun Aksüt, Türk Musikisinin 100 Bestekârı, s. 64, İst., 1993;
- Mehmet Güntekin, Düden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, c. III, s. 119, İst., 1994;
- Mehmet Güntekin, Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, c. I, s. 384, İst., 1999;

Resim 2-3; Ebubekir Ağa'nın yaşadığı yıllardaki eğlenceyi anlatan gravürler